

УДК 347.68(477)

Яна Сергіївна Соловйова,*студентка факультету № 6**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДИНАМІКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Актуальність дослідження динаміки спадкового договору обумовлена тим, що з 1 січня 2004 р. набрав чинності новий Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р., в якому з'явився новий інститут – спадковий договір, що є однією з найбільш спірних новел чинного ЦК України, а дискусії щодо доцільності його впровадження ведуться й досі.

Проблемними питаннями спадкового договору займалися такі науковці як О. В. Дзера, Ю. О. Заїка, О. Є. Кухарев, З. В. Ромовська, Є. О. Рябоконт та ін. Проте питання динаміки спадкового договору залишаються недостатньо дослідженими правниками.

Сучасний стан розвитку інституту спадкового договору засвідчує постійне збільшення кількості спадкових договорів, що посвідчуються нотаріусами, а також те, що сторонами цього договору нерідко виступають інші особи, окрім зареєстрованого та фактичного подружжя: батьки і діти, особи, не пов'язані між собою кровною спорідненістю тощо [1, с. 62–63].

Відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Згідно з ч. 3 ст. 1307 ЦК України відчужувач має право призначити особу, яка після його смерті буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору. У разі відсутності такої особи контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини. Варто зазначити, що питання забезпечення виконання спадкового договору ретельно не врегульовані ЦК України. Н. П. Шама слушно зауважує: якщо відчужувач призначає особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті, то постає вже питання про те, яким чином забезпечити здійснення такою особою контролю за виконанням набувачем своїх обов'язків, адже згідно ст. 511 ЦК України зобов'язання не створює обов'язку для третьої особи, зокрема обов'язку здійснювати такий контроль... Якщо відчужувач не призначає особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті, то незрозуміло, чому ці функції повинен виконувати нотаріус за місцем відкриття спадщини (абз. 2 ч. 3 ст. 1307 ЦК України). Адже нотаріус згідно ЦК України не може бути виконавцем навіть заповіту. Про це повинен потурбуватися сам відчужувач. Крім того, майно, визначене спадковим договором, не має жодного відношення до спадщини, оскільки не входить до її складу. Якщо спадковий договір укладений на користь третьої особи, тобто передбачає обов'язок набувача вчинити після смерті відчужувача певні дії на користь третьої особи (наприклад, надавати утримання синові відчужувача протягом п'яти років з моменту його смерті), то контролювати виконання набувачем своїх обов'язків за договором буде саме така третя особа, оскільки вона заінтересована в належному виконанні набувачем обов'язків, передбачених договором [2, с. 91, 92]. Вочевидь, що відносини із забезпечення виконання спадкового договору підлягають більш ретельному правовому регулюванню.

В юридичній літературі ставиться й багато запитань щодо розірвання спадкового договору. Згідно зі ст. 1308 ЦК України спадковий договір може бути розірвано судом на

вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

Отже, специфікою спадкового договору є те, що зобов'язання, яке складає предмет спадкового договору, і яке покладається відчужувачем на набувача, може бути виконане як до, так і після смерті відчужувача. Якщо контроль за виконанням зобов'язання до смерті відчужувача є прерогативою відчужувача, який у разі невиконання договору в силу положень ст. 1308 ЦК може порушити питання про розірвання договору, то питання контролю за виконанням умов спадкового договору після смерті відчужувача належним чином не врегульовано. Здійснення контролю за діями набувача по виконанню спадкового договору після смерті відчужувача призначеною відчужувачем особою, а у разі відсутності такої особи – нотаріусом за місцем відкриття спадщини, фактично не може бути реалізовано оскільки відсутній правовий механізм реалізації такого контролю. Крім того, невиконання набувачем умов спадкового договору після смерті відчужувача не забезпечено відповідними санкціями.

Ніхто інший, крім набувача та відчужувача не має права вимагати розірвання договору. Абзац 5 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» передбачає, що згідно зі ст. 1308 ЦК спадковий договір може бути розірвано на вимогу відчужувача або набувача. За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

Щодо питання визнання такого договору недійсним, то сторонні особи мають право заявити такий позов лише за умови, що порушено права та охоронювані законом інтереси цих осіб. Відповідно до абз. 3, 4 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» спадковий договір може бути визнано недійсним із підстав, визначених нормами глави 16 ЦК. Вимогу про визнання недійсним спадкового договору може бути заявлено як відчужувачем та набувачем, так і іншою заінтересованою особою. У разі пред'явлення позову особою, яка не є стороною спадкового договору, необхідно перевіряти, які права та охоронювані законом інтереси цієї особи порушено (стаття 3 ЦПК).

У разі ж смерті набувача за спадковим договором раніше смерті відчужувача за загальним правилом дія спадкового договору припиняється. При цьому, як вбачається з абз. 7, 8 п. 28 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування», спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат, яких вони зазнали при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, що були виконані набувачем до його смерті. Якщо відповідно до спадкового договору набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, то у разі смерті набувача обов'язок вчинити ці дії переходить до його спадкоємців.

Як зазначається в юридичній літературі, зазначені у ст. 1308 ЦК України спеціальні підстави розірвання судом спадкового договору засновуються на вимозі лише однієї із сторін, тобто ст. 1308 ЦК застосовується за відсутності погодження між відчужувачем і набувачем щодо припинення договірних відносин. За наявності ж згоди обох сторін спадковий договір може бути достроково розірваний на підставі загальних положень про зобов'язання (ст. 651 ЦК) [3, с. 1170].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що спадковий договір є цікавим і важливим договором, який забезпечуватиме цивільний оборот. Проте, на жаль, спадковий договір і його регулювання в ЦК України є доволі недосконалим. Серед законодавчих неузгодженостей слід відзначити недостатнє врегулювання відносин із

забезпечення виконання спадкового договору, його розірвання, відсутні будь-які правові механізми впливу на поведінку боржника, оскільки вимагати розірвання спадкового договору може лише сторона спадкового договору. Зазначені положення мають бути враховані в процесі подальшого вдосконалення цивільного законодавства України.

Список бібліографічних посилань:

1. Рябоконь Є. О. Новітні тенденції судової практики у справах щодо спадкових договорів. *Нотаріат для Вас*. 2010. № 10. С. 62–69.
2. Шама Н. П. Спадковий договір в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2008. 199 с.
3. Цивільне право України. Особлива частина: підручник/за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

Одержано 05.05.2017

УДК 347.1

Дар'я Вікторівна Соломаха,

студентка військово-юридичного факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНСТИТУТ МЕДІАЦІЇ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У зв'язку з потужними державно-правовими реформами в Україні є необхідність створення інноваційних підходів до розв'язання різноманітних питань, які є однаково важливими як для публічного, так і для приватного сектору життєдіяльності сучасного суспільства. Одним із таких питань є ефективне регулювання вирішення спорів і конфліктів у різних сферах суспільного життя. Такі проблеми традиційно вирішуються судами. Але сучасний стан судового захисту в Україні є незадовільним. Тому постає питання актуальності розробки проблеми забезпечення захисту цивільних прав з використанням позасудових способів. Несталість судової практики, недосконалість системи правового захисту призводить до того, що все частіше звертається увага на альтернативні засоби вирішення спорів, до яких належить інститут медіації.

Медіація є методом позасудового вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам цивільно-правового спору проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони змогли самостійно обрати той варіант рішення, який відповідатиме їхнім інтересам і задовольнить їхні потреби. Медіація за своєю суттю є неформальною, добровільною процедурою, проте вона показує чудові результати у розв'язанні конфліктів.

Світова практика показує, що інститут медіації є універсальним засобом вирішення конфліктів різноманітного змісту, починаючи від сімейних суперечок, закінчуючи конфліктами за участі громади та міжнародних конфліктів.

У найбільш розвинених країнах світу: США, Австрії, Великій Британії, Німеччині, Франції, Росії, Болгарії, медіація користується популярністю через свою практичність. Така альтернативна процедура вирішення конфлікту є добровільною, не довготривалою, найменш фінансово затратною для сторін, а головне – ефективною.